

कोरोना वायरस चिंतन

विलास भि.कोली

कोरोना व्हायरस चिंतन

हे पुस्तक विनामूल्य आहे

पण फुकट नाही

या मागे अनेकांचे कष्ट व पैसे आहेत .

म्हणून हे वाचल्यावर **खर्च** करा ३ मिनिट

१ मिनिट : लेखकांना फोन करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा

१ मिनिट : ई साहित्य प्रतिष्ठानला मेल करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा.

१ मिनिट : आपले मित्र व ओळखीच्या सर्व मराठी लोकांना या पुस्तकाबद्दल आणि ई साहित्यबद्दल सांगा.

असे न केल्यास यापुढे आपल्याला **पुस्तके मिळणे बंद** होऊ शकते.

दाम नाही मागत. मागत आहे दाद.

साद आहे आमची. हवा प्रतिसाद.

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत असावे. ज्यामुळे लेखकाला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यात मदत होते. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे आणि त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा, आणि संपूर्ण समाज सतत एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

कोरोना व्हायरस चिंतन

श्री. विलास भिमराव कोळी

ई साहित्य प्रतिष्ठान

कोरोना व्हायरस चिंतन

श्री. विलास भिमराव कोळी.

पत्ता: भूमकर निवास, दत्त मंदिरासमोर, आंबेगाव बु. पुणे
४११०४६.

फोन: ९७६३०८४४९९

Email: kolivilas2@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रुपांतर करण्यासाठी लेखकाची परवानगी घेणे आवश्यक आहे तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई होऊ शकते .

This declaration is as per the Copyright Act 1957 read with Sections 43 and 66 of the IT Act 2000. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशक: ई साहित्य प्रतिष्ठान

www. esahity. com

esahity@gmail. com

eSahity Pratishthan

eleventh floor

eternity

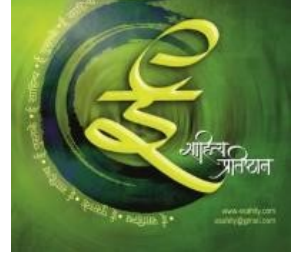
eastern express highway

Thane.

Whatsapp: 7710980841

प्रकाशन : १८ सप्टेंबर २०२०

©esahity Pratishthan©2020

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध .
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फ्रॉरवर्ड करू शकता .
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई-साहित्य प्रतिष्ठानची परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

पुस्तकाचे नाव : कोरोना व्हायरस चिंतन.
लेखक : श्री. विलास भिमराव कोळी.
जन्म : १५ मार्च १९७२.
शिक्षण : डॉप्समन सिव्हिल.
जन्मगाव : वडजी ता. वाशी, जि. उस्मानाबाद.
पत्ता : भूमकर निवास, दत्त मंदिरासमोर, आंबेगाव बु.
पुणे ४११०४६.
विभाग : गद्य
उपविभाग : वैचारिक
फोन : ९७६३०८४४९९
Email : kolivilas2@gmail.com

ओळख

मी श्री. विलास भिमराव कोळी. आंबेगाव बु. पुणे येथे राहत असून, महाराजा शिवछत्रपती प्रतिष्ठान (ट्रस्ट) पुणे. यांचेकडून आंबेगाव बु. पुणे. येथे छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या जिवनावर शिवसृष्टी प्रकल्प साकारत आहे, तिथे मी कार्यरत आहे. ऐतिहासिक प्रकल्प असल्यामुळे गड, किल्ले, गड्या, वाडे, ऐतिहासिक वास्तू बघणे होत असते, व त्यासंबंधी असणाऱ्या उपक्रमामध्ये सहभागी होत असतो. प्रतिलिपी, आम्ही साहित्यिक, आपलं मानसशास्त्र, फेसबुक पेजवरही माझ्या कथा व लेख असतात. पुढारी, लोकमत वृत्तपत्रामध्ये वाचक संवाद मध्येही मी सहभाग घेत असतो.

लहानपणापासून वाचनाची आवड आहे. मराठी कथा कादंबऱ्या वाचायची गोडी शाळेतच लागली होती. सुरुवात गोष्टीच्या पुस्तकांपासून ते वा.सी बेंद्रे, गजानन मेहंदळे, वि.स.खांडेकर, बाबासाहेब पुरंदरे, जदुनाथ सरकार, शिवाजी सांवत अशा नामवंत लेखकांची पुस्तके वाचून काढलेली आहेत. कॉलेजमध्ये असताना विविध लेखकांनी म्हणजे वपु काळे, पु.ल. देशपांडेंनी यांनी तर अक्षरशः वेड लावले. कॉलेजमध्ये वक्तृत्व, निबंध, आणि नाट्य स्पर्धांच्या निमित्ताने आवड जपली गेली होती. मुळातच अभ्यासवृत्ती व चिंतनशीलता ही अंगात भिनली असल्याने लॉकडाऊनच्या काळात मनात निर्माण होणाऱ्या प्रश्नांची उत्तरे मी स्वतः कोरोना व्हायरस चिंतन या पुस्तकात लिहिलेली आहेत.

ऋणनिर्देश

मी हे पुस्तक लिहिताना कोरोना काळातील लॉकडाऊनचे अनेक अनुभव अनुभवले. ते या पुस्तकात आहेत. हा किडा मित्रांनी, सहकाऱ्यांनी डोक्यात घातला नसता तर मी कदाचित या वाटेला वळलो नसतो. बीजरोपनाचे काम हे असेच असते. हे पुस्तक लिहिण्यासाठी आणि माझे विचार शब्दात मांडण्यासाठी मला ज्यांनी ज्यांनी प्रवृत्त केले, सोशल मिडियावर वेळोवेळी प्रतिक्रिया देऊन माझ्या लेखनाचा हुरूप वाढवला त्या माझ्या सर्व हितचिंतकांना अर्पण.

श्री. विलास भिमराव कोळी

मनोगत

नमस्कार

मी श्री. विलास भिमराव कोळी.

ई. साहित्य प्रतिष्ठानच्या माध्यमातून मी आपल्या समोर पहिल्यांदाच येत आहे. तिन-चार वर्षांपासून सोशल मिडियावर सटरफटर लिहित होतो. सुरुवातीला लिखाण वगैरे याबद्दल काही विचार केलेला नव्हता पण सोशल मिडियावरील छानछान लेख वाचून, छानछान कमेंट वाचून आपणही काहीतरी लिहावे असे सतत वाटू लागले. त्यावेळी आमचे मित्र, ऑफिस मधील सहकारी म्हणाले की तुम्ही काही तरी लिहा कारण तुमच्या बोलण्याची ढब, लिखाणातील चढउतार नक्कीच लोकांना आवडेल. एक वाचक, लेखक या नात्याने जे-जे ठावे आपणाशी ! ते ते सांगावे दुसऱ्याशी ! शहाणे करून सोडावे सकळजण! या म्हणीप्रमाणे लॉकडाऊनच्या काळात घरी बसल्या-बसल्या लिहायला सुरुवात केली. वही आणि लेखणी घेऊन बसलो की नाना गोष्टी, नाना प्रकारचे अनुभव किती लिहाव किती आठवाव अशाच प्रयत्नांची ही कहाणी. कोरोना या विषाणूचा अभ्यास करत असताना, मागील शतकात असे कुठले विषाणू संसर्ग आले त्यावर

आपल्या पूर्वजांनी कशी मात केली, त्याच चिंतन करत असताना, त्याची माहिती गोळा करत असताना आलेले, बघितलेले, वाचलेले आणि अनुभवलेले अनुभव आहेत ते कसे जतन करून ठेवता येतील, नुसते जतन करून ठेवायचे नाही तर संभाषित कसे करायचे. कुठलेही काम करताना आपण चार - पाच क्रिया करत असतो. जसे वाचन, ऐकणे, बघणे, काम, असे हे सगळे अनुभव आहेत. लॉक-डाऊनमध्ये घरात वेळ जात नव्हता म्हणून तो वेळ सर्वांचा सुखाचा, आनंदाचा जावा म्हणून मी काही लघुकथा लिहिलेल्या आहेत. लॉक-डाऊनच्या काळात आपल्या आजूबाजूला घडलेल्या या लघुकथा आहेत. पूर्वी केलेले वाचन माणसाला किती समृद्ध करते, लिखाण करते वेळी ते किती फायदेशीर आहे. पुस्तके आपल्यासाठी किती प्रेरणादायी, सुखदायक असतात की पुस्तकासारखा मित्र, सखा, सोबती नाही हे पुन्हा एकदा लॉकडाऊनने सिद्ध केले आहे.

आपल्या लिखाणामुळे लोकांना चांगले मार्गदर्शन होते, काहींच्या समस्या सुटतात, त्यांच्या कमेंट्समुळे लिहायला प्रोत्साहन मिळते. आणि आपणालाही काय कमेंट्स आल्या याची उस्तुकता लागते. आपल्याच एकट्याच्या जीवनात समस्या आहेत असे वाटणाऱ्याला समजते की आपल्या सारख्या समस्या असणारे खूप जण आहेत. या माध्यमातून अनेक लोकांच्या समस्या सुटण्यासही मदत झालेली असेल. सध्या संपूर्ण जग कोरोना व्हायरसशी लढत आहे. त्यातच लॉकडाऊन जाहीर झाला, घरात बसून काय करायचं हा प्रश्न सर्वांनाच

पडलेला होता तसा मलाही पडलेला होता. मग काय घेतल लिहायला आणि केली सुरुवात.

लेखक या नात्याने हे माझे पहिले ई पुस्तक. जस लहान बाळाला पहिल्या पावलाच अप्रूप असत. त्याच्यासाठी तो वेगळ काही केल्याचा आनंद आसतो. स्वतःच्या हिंमतीवर स्वतःच्या पायावर पाहिलं पाउल टाकल्याच समाधान त्याच्या डोळ्यात असतं. तुम्हा वाचकांच्या हाती हे ई पुस्तक देत असताना मला अतिशय आनंद होत आहे. उदंड प्रतिसाद तुम्ही माझ्या पुस्तकाला द्याल अशी आशा बाळगतो. हे माझे पहिलेच ई पुस्तक असल्याने आपला अभिप्राय ही माझ्यासाठी खूप महत्वाचा आहे. पुस्तकाच्या सुरुवातीला मी माझा इमेल आयडी व भ्रमणध्वनी दिलेला आहे. त्यावर आपला अभिप्राय मला कळवावा, त्यामुळे पुढील लेखन करताना मला ते उपयोगी पडेल.

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे ही मनपूर्वक आभार.

अनुक्रमणिका

- १ एकच संकल्प नो संपर्क.
- २ अमेरिकेचे स्कायलॅब यान.
- ३ आला आला उन्हाळा, सांडगे पापड घाला.
- ४ लॉक डाऊनच्या काळात मोबाईल, टीव्ही जीवापाड जपा आलेला एक सुखद अनुभव.
- ५ बालपणीच्या आठवणी.
- ६ शुन्यातून विश्व निर्माण.
- ७ निसर्ग आणि कोरोना.
- ८ शब्दकोडे.
- ९ लॉकडाऊन आणि दाढी.
- १० २०२० सालाने आपल्याला काय दिलं.
- ११ वेळीच सावध व्हा, घरी रहा, सुरक्षीत रहा.
- १२ एक आठवडा वाफ - कोरोना करुया सुपडासाफ.
- १३ कोरोना आणि आपली बोली भाषा.
- १४ मी आहे ना.
- १५ माणसातल्या माणुसकीची पारख (मामा).
- १६ स्मशानातील सोनं.
- १७ कोरोनाच्या महामारीने जगाला झुकवत.
- १८ सध्याचा माझा दिनक्रम.
- १९ मुलांवर योग्य संस्कार करुया.
- २० जग आणि चिन.

१) एकच संकल्प नो संपर्क

कोरोनाची लागण टाळण्यासाठी घरी राहण्यासारखा साधा आणि सोपा उपाय नाही. काल दुपारी ऑफिस मधून फोन आला उद्या सुट्टी आहे, सुट्टी आहे म्हटल्यावर घरी बसून दिवसभर काय करणार असा रात्री विचार केला आणि म्हटलं उद्या सकाळी बायकोला घरकामात मदत करावी. रात्री दादा कोंडके यांचे एकटा जीव हे पुस्तक लेखिका अनिता पाध्ये यांनी लिहिलेली चौथी आवृत्ती वाचत होतो, त्यामध्ये कांदा पोहेचा किस्सा होता. म्हटल उद्या सकाळी आपण स्वतः कांदा पोहेच करूयात. सकाळी बायको म्हणाली नाशत्याला काय बनवू, मी म्हटलं थांब सांगतो. आंघोळ, देवपुजा झाल्यावर मी म्हटलं आज कांदापोहे, उपीट किंवा गोडशिरा यापैकी काहीतरी नाशत्याला बनवूयात. बायकोला व मुलींना विचारून कांदापोहे यावर शिक्कामोर्तब केला.

मलाही रोज ऑफिस आणि मुलींनाही शाळा-कॉलेज त्यामुळे रोज सकाळी जेवण करूनच आम्ही बाहेर पडत असू, त्यामुळे सहसा कांदापोहे किंवा उपीट घरी बनत नसे. ठरलं कांदापोहे मी करणार कुणीही मदत करायची नाही. मी पोहे निवडले, दाळे निवडले, शेंगदाणे भाजून घेतले, ओला नारळ किसला, कोथिंबीर निवडली आणि सगळ्यात शेवटी कांदा कापला आणि टचकन डोळ्यात पाणी आलेना

राव.... म्हटलं रोज बायको कांदा कशी कापत असेल, असो.... सर्व पदार्थांची जमवाजमव करून पोहे पाण्यातून काढले, पोहे करण्यासाठी गॅस चालू केला, कढईमध्ये तेल टाकले, जिरे मोहरी, मिरची, हळद, कढीपत्ता टाकून कांदा पोहे बनवले. कुठलाही पदार्थ बायकोला मागितला नाही, जसे मसाल्याचा डबा कुठे आहे, जिरे कुठे आहे, मीठ कुठे आहे वगैरे असं काहीही न मागता हुडकून सर्व केले. पोहे तयार झाले आणि सर्वांना प्लेटमध्ये वाढून घेतले, खायला सुरवात केली. बायको माझ्याकडे बघतच राहिली नां राव.....

प्रथम मला वाटले की तिखट मिरची लागली असेल, किंवा मीठ टाकायचे राहिले असेल, मी पटकन एक घास घेऊन बघितला. सर्व व्यावस्थित होते, मग अशी काय बघतेय. तिला विचारल्यावर तिने सांगितले की आपल्या लग्नाला १९ वर्ष पूर्ण झाली, तुम्ही किचनमध्ये कधीही काहीही बनवले नाही तरी पोहे एवढे रुचकर झाले. माझ्यामुळे तुमचं काही अडणार नाही म्हणून रडायला लागली होती राव....

मला माझ्या कॉलेजचे जीवन आठवले, कॉलेजमध्ये असताना सकाळी एसटीने जेवणाचा डबा येत होता. तोच डबा आम्ही सकाळी, दुपारी, संध्याकाळी गरम करून खात असू, फक्त भाजी आम्ही रूमवर बनवत असू. त्यामुळे ती त्यावेळची हाताला लागलेली सवय आजही कायम आहे.

२) अमेरिकेचे स्कायलॅब यान

जगभरात कोरोनाने थैमान घातलेला आहे, शासन आणि प्रशासन या संकटाशी दोन हात करण्यासाठी हाकेच्या अंतरावर सज्ज आहेत. हे युद्ध प्रत्येकाचे आहे. सावध राहून यावर मात करणे शक्य आहे. चलता है म्हणून नुकसान होईल असं कांहीही करू नका. अनेक देशांनी हे अनुभवलेले आहे. अभी नहीं तो कभी नहीं, बचेंगे तो और भी लढेंगे. या म्हणीप्रमाणे. हात, तोंड, नाक, घसा जपायचा आहे, गर्दीपासून दूर राहणे आपण गर्दीचे कारण होणार नाही आणि गर्दीत जाणार नाही हा मंत्र पाळावा लागणार आहे. चंद्रावर जाण्यासाठी केलेल्या खटपटीतून लागले इतके शोध. हे पुस्तक वाचत असताना त्यातील मजेशीर अशी एक गोष्ट सांगतो.

१९७९ साली अमेरिकेचे स्कायलॅब हे यान संपर्क कक्षातून बाहेर गेलेले होते. ते कधी आणि कुठे पडणार हे अमेरिकेला पण माहित नव्हतं, त्यामुळे संपूर्ण जगात अफवा सुरू झाली की ते यान आपल्याच गावावर पडणार आहे, तेव्हांच प्रसार माध्यम म्हणजे रेडिओ एवढंच होतं. रेडिओवरून बातमी लागली की यान भारतात पडणार आहे. अफवा भारतभर पसरली. आता भारताचं कांही खर नाही, लोकांनी एकमेकांच्या कानावर ही गोष्ट घालायला सुरुवात केली की, यान भारतात पडणार आहे. युपी वाले म्हणाले यान यूपीत पडणार, बिहार

वाले म्हणाले यान बिहार मध्ये पडणार, महाराष्ट्रवाले म्हणाले यान महाराष्ट्रात पडणार आहे, पश्चिम महाराष्ट्रवाले म्हणाले यान पश्चिम महाराष्ट्रात पडणार आहे. मराठवाड्यातील म्हणाले यान मराठवाड्यात पडणार आहे. असं संपूर्ण जगभर झालं. प्रत्येकाचं असं ठाम मत झालं की, यान जगभर काशी करून येणार आणि शेवटी ते आपल्याच गावात पडणार. लोकांना यान म्हणजे काय हे ही माहिती नव्हतं, फक्त ते आपल्या गावात पडणार आहे आणि आपण मरणार एवढच माहिती होत. त्यावेळची मजेशीर गोष्ट म्हणजे माणसं घरातल्या, भावकीतल्या माणसांना शेतात, माळराणावर एकट जाऊन देत नव्हती, माणसं म्हणायची काय व्हायचे ते सगळ्यांचे एकदमच होऊदे सगळी एकत्र मरू. लांब जाऊ नका.

गावाकडच्या माणसांनी पुणे-मुंबईत कामानिमित्त गेलेल्यांना पत्र पाठवून ताबडतोब बोलावून घेतलं. काय व्हायचे ते इथच होऊ दे डोळ्यासमोर, तू गावाकडे ये ताबडतोब. ही मरतानाची शेवटची इच्छा. सगळ्यांनी हे फिक्स केलेलं. जसजसा यान पडण्याचा दिवस जवळ येत होता तसतशी सगळ्यांची फाटू लागलेली. सहाजिकच होतं म्हणा. शेवटी तो यान पडण्याचा दिवस उजाडला. उजाडला म्हणजे तो नावालाच उजाडला रात्रभर सगळं गाव जागच होतं. मरणाची वाट बघायचा कार्यक्रम चालू होता. त्या दिवशी सर्व प्रशासन, ग्रामपंचायत, महानगरपालिका, दवाखाने, पोलीस हायअलर्टवर ठेवण्यात आली होती. शेवटी याही लोकांना भिती होतीच की. माणसं आकाशात बघत

होती, यान कधी येतय, कुठ पडतय म्हणून. आणि एके दिवसी नासान सांगितल ते यान भारत आणि ऑस्ट्रेलिया दरम्यानच्या समुद्रात पडणार आहे. ब्रेकिंग न्यूजचा जमाना नसल्याने खेड्यापाड्यात तात्काळ बातमी कळण्याचा संबंधच नव्हता. शेवटी यान समुद्रात कोसळले पण जेवढी हवा यां यानाने केली ते फुसक निघाल. एक सुद्धा माणूस यात मेला नाही, साधी चिमणी, कावळा मारण्याच कष्ट सुद्धा या यानाने घेतल नाही.

असेच या कोरोना बाबतही होवो. हीच इच्छा.

३) आला आला उन्हाळा, सांडगे पापड घाला.

गावाकडे काल आईला फोन केला ख्यालीखुशाली विचारणेसाठी तिने सांगितले सांडगे, कुरड्या, पापड्या करण्याची तयारी चालू आहे. मी म्हंटल इकडे पुणे, मुंबई येथील तमाम माता भिगीनींना आपण कोरोना व्हायरसमुळे जगतोय की मरतोय याचे टेन्शन आहे. अन आमच्या इथ गावाकडे माता भिगिनी पुढील वर्षभरासाठी लागणारे मसाले, सांडगे, कुरड्या, पापड्या, पापड, कैरीचे लोणचे अशा पदार्थांच्या तयारीला लागलेल्या आहेत. ह्याला म्हणतात आत्मविश्वास. आपल्या भारतीय संस्कृतीच्या संपन्नतेमध्ये फक्त वास्तू निर्माण, कला निर्माण, नाट्य निर्माण, विज्ञान निर्माण, आध्यात्म निर्माण नव्हत तर संपन्न अशी खाद्य संस्कृती देखील होती. कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर घरात बसल्याबसल्या सुचलेल... “जुन ते सोन” आज जवळपास पंधरा दिवस झाले संचारबंदी, लॉक डाऊन, कलम १४४ लागू आहे. कुठे बाहेर पडता येत नाहीये, घरातील किराणा, भाजीपाला पण संपलाय, आता काय करायचं जेवायला ? असा प्रश्न शहरामध्ये माता भिगीनींना सतत पडतो. परंतु यावर आपल्या पूर्वजांनी यापूर्वीच तोडगा काढलेला आहे. आला आला उन्हाळा सांडगे-पापड घाला अशी म्हण गावाकडे आहे. उन्हाळी पदार्थ बनवणे म्हणजे माता भिगीनींचे एक सामुदायिक कार्यच आहे, एकमेकींच्या मदतीने पापड,

कुरड्या, सांडगे, पापड्या, कैरीचे लोणचे घालायचे. ते वर्षभर टिकत. कधी भाजून, कधी तळून, कच्चेसुद्धा खाता येते. त्याला शहरातील ब्रेड, ढोकळा, बाकरवडी, काजुवडी, काजुकंद, चिक्की, चिवडा, फरसाण, खारे शेंगदाणे, फुटाणे कशाचीच सर येणार नाही. पापड, कुरड्या, सांडगे, पापड्या, कैरीचे लोणचे घालायचा उद्देशच असा असायचा की कामावरून थकून भागून घरी आल्यावर शरीराला ऊर्जा देणारे काही ना काही जिन्नस जे पटकन भुकेच्या वेळी खायला देण्यासाठी हाताशी घरात हवेच हवे. आणीबाणी / निकडीच्या प्रसंगावेळी म्हणजे पावसाळ्यात संततधार पाऊस आहे, महापूर आहे किंवा अचानकचा प्रवास आहे, अशा वेळी बरोबर काय शिदोरी बांधून द्यायची तर तिखट पापड्या, गोड पापड्या, शेंगदाणे, गुळ, गोड सांडगे, तिखट सांडगे असे पदार्थ देत असत. भूक लागली की ते खायचे पाणी प्यायचे व आपला प्रवास चालू ठेवायचा. आत्ताच्या सारखी पावलोपावली हॉटेल त्याकाळी नव्हती. कर्ती मंडळी सकाळी घराबाहेर पडली की परत येण्यापूर्वी वरील पदार्थ बनवण्याची धामधुमी सुरु करून पूर्ण होत असे. शाळेला सुट्या असल्यामुळे लहान मुलांची सुद्धा बनवलेले पदार्थ वाळवण्यासाठी राखन करण्याच्या कामात मदत होत असे. घरातील आजीबाईंचे काम देखरेख /पर्यवेक्षण करण्याचे, तिच्या मार्गदर्शनांखाली मोठ्या वयाच्या गृहिणीने वेगवेगळ्या पदार्थांचे प्रमाण घेऊन तयारी करायची, जाणत्या व नवीन संसाराला लागलेल्या मुलींची भूमिका शिकून घेण्याची व ती संस्कृती पुढे चालू ठेवण्याची,

आणि लागेल ते सामान हाताशी आणून देण्याची. गावातील एखाद्या बाईला तिखट मीठ याचा हाताला गुण असेल तर तिला बोलावले जाई व तिच्याकडूनच ते प्रमाणित केले जात असे. आणि या सगळ्या प्रकारात घरच्या पुरुष मंडळीची भूमिका ही परीक्षकाची असते. त्यांनी एकदा पदार्थ पास केला की पुढील काम करण्यास ही मंडळी मोकळी. अशी ही गावाकडील पापड, कुरड्या, सांडगे, पापड्या घालणे ही उन्हाळ्यातील कामे आहेत.

४) लॉक डाऊनच्या काळात मोबाईल, टीव्ही जीवापाड जपा, आलेला एक सुखद अनुभव.

काल रात्री १० वाजता रामायण बघून टीव्ही बंद करून झोपलो, सकाळी उठल्यानंतर म्हटल रात्रीत कायकाय घडामोडी घडल्या त्या पहाव्यात म्हणून टीव्ही चालू करून बातम्या बघाव्या तर टीव्हीच चालू होत नव्हता, सकाळी सकाळी बराच वेळ टीव्ही चालू करण्यासाठी धडपडत होतो, म्हणजे पिना काढून परत लावायचो, स्विच चालू बंद करून बघायचो, रिमोटमधील सेल काढून परत बसवायचो, रिमोट हातावर आपटून बघायचो, असे सगळे प्रयोग करून झाले, पण टिव्ही काही केल्या चालू व्हायचं नावच घेत नव्हता. लॉक डाऊनमुळे घराबाहेर पडायलाही बंदी. टीव्ही दुरुस्त करणाऱ्या दोघातिघांना फोन केला, आम्ही कोरोना व्हायरसमुळे गावाकडे आहोत असे सांगायचे. घरात बसून करायचं तरी काय ? वेळ कसा घालवायचा. मोबाईल, व्हाट्सअप, फेसबुक, युट्यूबही माझ पाहून झाले, पण घरातील बाकीच्यांचे काय ? टीव्ही एवढाच काय तो त्यांना आधार होता. तोही बंद पडला. टीव्हीच्या रिमोटसाठी भांडण होणाऱ्यांची तोंड मात्र बघण्यासारखी केविलवाणी झाली होती, घरात नुसतीच भयाण शांतता पसरली होती. तिच शांतता मनाला कुठेतरी खटकत होती, दुष्काळात तेरावा महिना म्हणतात ना तसंच काहीसं झालं होतं. न्याहरी करून जरा

अंग टाकावे म्हटल तर कुठे झोप येतेय, समोर बंद टीव्हीच वाकुल्या दाखवत आहे अस वाटायचं. १५ एप्रिल पर्यंत तर कुणी दुरुस्तीसाठी येणार नाही आणि १५ तारीख झाली तरी त्यानंतरही लगेच कोण येणार हा मोठा प्रश्न आमच्यापुढे होताच. गावाकडील बालपणीचे दिवस आठवले, पूर्वीच्या टीव्हीला अँटिना असायचा, टीव्हीवर चित्र दिसत नाही म्हटल की एकजण घरावर चढून अँटिना हलवायला जायचा आणि एक जण घरात टीव्ही चालू झाला का नाही हे मोठ्यान ओरडून सांगायचा, “फिरव उजवीकड वाईच डावीकड.. आल चित्र.... आर देवा गेलं चित्र.... अरे हो हो झाला चालू.... बंद पडला, मुंग्या यायला लागल्या, फिरव अँटिना फिरव, झाला झाला चालू झाला” असा तो तास अर्ध्यातासाचा खेळ रंगत असे. शेवटी टीव्ही चालू झाल्याचा आनंद त्यावेळी वेगळाच असे. पूर्वीचे ते दिवस आठवले. आणि माझ्यातला इंजिनियर जागा झाला. क्षेत्र वेगळ म्हणून काय झाल, मी कपाट उघडून पक्कड, स्क्रूड्रायव्हर, टेस्टर, चिकटटेप घेऊन टिव्ही चालू करायचीच हया आत्मविश्वासाने मी टीव्ही खोलला. पण टीव्हीच्या आतमधले कधीही न पाहिलेल सर्किट त्याचे कनेक्शन पाहून मीच जरा डगमगलो आणि पेचात पडलो नेमकं यात आपण करायचं काय ? घरातल्या सर्वांकडे एक नजर टाकली तर ते आशाळभूतपणे आणि आत्मविश्वासाने माझ्याकडे बघत होते, आणि लागेल ती मदत लगेच करत होते. त्यांना वाटत होते की आता टीव्ही चालू होणार, पण मला तर त्यातल काही कळतही नव्हत आणि सुचतही नव्हत. “जो होगा

देखा जायेगा” म्हणून मग ट्राय अन्ड एरर मेथड वापरून टीव्हीच्या पिना काढून परत बसवल्या, टीव्हीच्या सर्किटवरती टेस्टर फिरवून बघितला, दोन ठिकाणी टेस्टर लागला की शॉटसर्किट झाल्यासारखे होई, टीव्ही हलवून बघितला. मधूनच टीव्ही चालू झालाय का ते बघत होतो, इतके अथक प्रयत्न करूनही टीव्ही चालू होत नव्हता. त्याचवेळी श्री. महेश कोठारे, मकरंद अनासपुरे, संजय नार्वेकर, रसिका जोशी यांच्या जबरदस्त हया चित्रपटातील एक संवाद आठवला त्या चित्रपटात पुष्कर आणि नुपूर या जोडीला स्पर्धेत जिंकवण्यासाठी प्रोफेसर ब्रम्हानंद भारव्दाज यांनी बनवलेल्या हाय होल्टेज मेगा इन्सुलेटरचा वापर करतात पण ते मशीन काही केल्या चालू होत नाही. रसिका जोशी म्हणते आमच्याकडे टीव्ही बिघडला तर आम्ही टीव्हीवर हाताने जोरात मारतो लगेच टीव्ही चालू होतो. त्याप्रमाणे ती त्या हाय होल्टेज मेगा इन्सुलेटर मशीनवर जोरात मारते आणि मशीन चालू होते. त्याप्रमाणे मीही मनात म्हटले तसाच प्रयोग आपणही करून पहायला काय हरकत आहे, आणि समर्थांचे नाव घेऊन जोरात टीव्हीवर मारले अंन काय राव, झाला ना टीव्ही चालू. आहे की नाही पिक्वरमधल्या सारखी गोष्ट पण खरच अस घडलय. माझा माझ्यावर विश्वास तर बसला पण बाकीच्यांचा पण बसला. त्यामुळे मोबाईल, टीव्ही जीवापाड जपा. तेच आपल्याला लॉक डाऊनच्या काळात मित्रत्वाची भूमिका बजावणार आहेत

५) बालपणीच्या आठवणी

रात्रीचे दोन वाजले तरीही झोपच येत नव्हती, म्हणून बेडरूमच्या खिडकीचा दरवाजा उघडला आणि सहजच बाहेर डोकावले. रस्ता सारा सामसूम होता. जवळच असलेला कात्रज-बाह्यवळण रस्त्यावर लक्ष केंद्रित केल तर तोही शांतपणे पडला होता. तासाभरात एकाही वाहनाचा आवाज आला नाही. आवाज नाही, गोंगाट नाही, वातावरण एकदम शांत व स्वच्छ होते. उष्णता जाणवत होती म्हणून बेडरूममधून बाहेर बाल्कनीत आलो, सहजच वर आकाशात पहिले तर चंद्र दिसत होता, त्याचा प्रकाश खाली पडला होता. बंगले, घरे, सोसायट्या त्या प्रकाशात निवांत सुस्तावल्या होत्या. रस्त्यावरील लाईट फक्त मिणमिणत होते. बाकी सगळीकडे निरव शांतता ही शांतता पसरलेली होती. बाल्कनीतील फुलझाडे देखील चांगलीच सुस्तावलेली दिसत होती.

लॉकडाऊनमुळे दिवस रात्र खायचं आणि झोपायचं एवढच काम असल्यामुळे झोप मैलोनमैल दूर पळाली होती. त्यातच बालपणीचा विचार करत होतो, गावाकडे संध्याकाळी जेवण आटोपले की, मस्त पाणी टाकून गार केलेल्या अंगणात बाज किंवा खाटले टाकून त्यावर ताणून घायची, संगतीला आकाशातील चंद्र आणि चांदण्याचा प्रकाश असायचा. अचानक रात्रीची जाग आली किंवा झोपमोड झाली की आकाशातील चांदण्यांनी भरलेले लुकलूकते आकाश न्याहाळायचो.

मोठी चांदनी, नक्षत्र, ध्रुवतारा, शुक्राची चांदनी, गुरु वा शनीचा ग्रह, कुठे दिसतोय का पहायचे. एखादी चांदनी एकदम खाली आलेली दिसायची, त्याला तुटलेला तारा म्हणायचे, ती बघताना वेगळीच मजा यायची, रातकिड्यांचा किर्किर्--आवाज यायचा पण ते दिसत नसत, आवाज मात्र यायचा. मध्येच कुत्री भुंकण्याचा आवाज यायचा. गोठ्यात बांधलेल्या गाईंच्या गळ्यातील घंटीचा आवाज यायचा. आकाशातील तारे मोजायचे, तारे मोजल्यामुळे डोक्याला व डोळ्यांना व्यायाम मिळायचा. हे सर्व पाहून थकायचो आणि नकळत डोळे मिटायचे. मजा असायची. नोकरीमुळे शहरात आहे ठिकठिकाणी वेगवेगळ्या प्रकारच्या लाईटवरील दिव्यांचा झगमगाट दिसत आहे, त्यामुळे आकाशातील तारे दिसणे अवघड होऊ लागले आहे. गावात जे असते ते शहरात मिळत नाही. निळे आकाश, स्वच्छ हवा, तलाव, शेती, नद्या, डोंगर, दऱ्या, झाडे, जंगले, पशुपक्षी, सूर्योदय, सूर्यास्त, रात्रीचे चांदणे, धुके, चुलीवरचे गरमागरम जेवण. खर्डा, भाकरी, पिठलं हे तर पंचपक्वानांसारखे लागायचं. रामायण, महाभारत, शक्तिमान, एक शून्य शून्य. सी आय डी. छायागीत, चित्रहार, रंगोली असे करमणुकीचे साधन असायचं. शहरातील फ्लॅट सिस्टीममुळे कधीही बाहेर झोपणे होत नाही त्यामुळे आकाश निरीक्षण नाही. सिमेंटच्या बांधलेल्या चार भिंतींच्या चौकडीतील छतावरच्या फिरणाऱ्या पंख्याकडे पाहतच झोपणे हे मात्र नशीबी आहे. हे सगळ आठवल्यावर नुसता जीव गुदमरतोय राव.

६) शून्यातून विश्व निर्माण.

तिन रुम किचनचा एखादा फ्लॅट, दोन चार एकरचे फार्म हाऊस, चार चाकी गाडी आणि भौतिक वस्तूंचं प्रदर्शन मांडता आलं की आपण म्हणतो, अमक्या- तमक्यानं शून्यातून विश्व निर्माण केलं. म्हणजे होतंय काय की सुख मिळेल या आशेने माणूस श्रीमंत होण्यासाठी धडपडतोय. पण सुखी काही दिसत नाही. आपणचं म्हणतो की, आमच्या लहानपणी खूप मजा यायची. खूप करमायचं, घर भरलेलं असायचं. दिवस कधी मावळायचा ते कळायचंच नाही, मग आता काय झालं, मजा कुठ गेली, एकटं एकटं का वाटतंय, छातीत धडधड का होते, कशामुळे करमत नाही, कारण...

विश्व निर्माण करण्याची व्याख्या कुठेतरी चुकली. विश्व निर्माण करणं म्हणजे नाती गोती जपणं, छंद जोपासणं, पाहुणे होऊन जाणं, पाहुण्यांचे स्वागत करणं, खूप गप्पा मारणं, घराच्या उंबऱ्यात चपलांचा ढिग दिसणं, खळखळून हसणं आणि काळजातलं दुःख सांगून मोकळेपणाने रडणं. या गोष्टी आपण प्राप्त करू शकलो तर शून्यातून विश्व निर्माण केलं असं म्हणावं. तुम्हीच सांगा आपल्या आयुष्यात या सर्व गोष्टींची वाढ झाली की घट झाली. तुमचं खर दुःख तुम्ही मोकळेपणाने किती जणांना सांगू शकता. असे किती मित्र, शेजारी,

नातेवाईक आपण निर्माण करू शकलो. खूप कमी, किंबहुना नाहीच. मग आपण विश्व निर्माण केलं का. तर नाही.

रजिस्ट्रीच्या कागदाच्या फायली म्हणजे विश्व, भौतिक साधनांची रेलचेल म्हणजे विश्व, लॉकरमध्ये ठेवलेले हिरे मोत्यांचे दागिने म्हणजे विश्व, नाही हे समजून घ्यावं लागेल, मोठं बनण्याच्या दडपणामुळे आणि मग कामाच्या व्यापामुळे नाती दूर जाणार असतील. इतरांना तुच्छ लेखण्यामुळे आणि अहंकारामुळे माणसं जवळ येणार नसतील दुःख सांगायला, मन हलकं करायला जागाच उरणार नसेल तर आम्ही शून्यातून विश्व निर्माण केलं, की विश्वातून शून्य हे एकदा तपासून पहावे लागेल.

७) निसर्ग आणि कोरोना

अनेक वर्षांपासून निसर्ग आपल्याला निरनिराळ्या प्रकारचे संकेत देण्याचा प्रयत्न करत आहे. जसे भूकंप, त्सुनामी, महापूर, वेळीअवेळी पाऊस, हवामानात बदल असे कितीतरी. परंतु मानवाने त्या सर्वांवर मात करित विज्ञानाच्या जोरावर आतापर्यंतचा प्रवास केलेला आहे. साथीचे आजार येतात-जातात, या साऱ्या नैसर्गिक गोष्टी आहेत. कोरोना हे एक निसर्गाची बॅलन्सिंग व्यवस्था आहे. जेव्हा कुठल्याही गोष्टीचा अतिरेक होतो, सृष्टीचक्रामध्ये काही वेगळ्या गोष्टी घडू लागतात, तेव्हा अशा घटना घडतात आणि त्याचे बॅलन्सिंग साधले जाते. अखेर निसर्गानेच त्यांचा मार्ग शोधला आहे. ही लढाई कोरोना विरुद्धची नसून निसर्गाविरुद्धची आहे. या जगातील सर्व प्रकारचे पशू, पक्षी, प्राणी, किटक, जिवाणू, विषाणू हे सर्व निसर्गाचे अविभाज्य घटक आहेत. त्यांच्याबरोबरच आपणास आपले जीवन जगायचे आहे. एक विषाणू आपण नष्ट केला तर तोच दुसरं रूप घेऊन पुन्हा येतो. आणि मग पुन्हा महामारी सुरू. याच महामारीमुळे हजारो लाखो लोकांचे जीवन क्षणात नष्ट होतात. महामारी ही काही नवीन नाही. पूर्वीही पटकती, कॉलरा, प्लेग यासारख्या महामारीने थैमान घातले होते. पण आपल्या पूर्वजांनी, ऋषीमुनींनी, वैद्यांनी, पुरोहितांनी, विज्ञानानी त्यावर औषधे शोधून काढली. “ वैद्य, ऋषीमुनी पूर्वी चालत पायवाटेने हिमालयात

जाण्यासाठी निघत. मजल दरमजल पार करत हिमालयात पोहोचत. मजल दरमजल करत असताना संध्याकाळ झाली की जे गाव असेल तेथील मंदिर, धर्मशाला, सराई अशा ठिकाणी विश्रांतीसाठी मुक्काम करत. मुक्कामात तेथील लोकांशी संवाद साधत, चर्चा करत, तेथील भाषा, चालीरीती, संस्कार, आजार,रोग, औषधी वनस्पती, औषधी झाडे यांची माहिती घेत, वेगवेगळ्या आजारावर तेथील लोक काय उपचार करतात, त्यांचे सूक्ष्म निरीक्षण करून ते आत्मसात करीत असत. जंगलातून जात असताना तेथील प्राणी, पक्षी, कीटक यांचाही अभ्यास करत असत. प्राण्यात, पशुपक्षात त्यांची आपआपसात भांडणे झाली त्यांना जखम झाली तर ते प्राणी त्या जखमेला बर करण्यासाठी चाटत असतात. लाळ ही कोणतीही जखम लवकर बरे करते, अशा प्रकारच्या सूक्ष्म निरीक्षणातून हे ज्ञान वैद्यांना, ऋषीमुनींना प्राप्त होई. आजकाल बस, रेल्वे, विमान, जहाज अशा सगळ्या सुखसुविधा असल्याने डायरेक्ट हिमालयापर्यंत जाता येते. त्यामुळे हा जो मधला देवाण घेवाणीचा संपर्क आहे तो पूर्ण तुटला जातो. त्यामुळे अशा पद्धतीची निरीक्षणे आत्ता होताना दिसत नाहीत. पूर्वी तर्कशास्त्र, भित्तीचित्रे, शिलालेख, दंतकथा, कागदपत्रे पुरावे मानून उपयोगात आणत असत. पूर्वी आजारावर लवकरात लवकर उपाय निघत असे. वनस्पतींच्या गुणधर्मांचे पूर्वी सांगितलेल्या गोष्टींचे प्रयोग, वाचन, मनन, चिंतन, सूक्ष्म निरीक्षण होताना दिसत नाही. म्हणून या

कोरोनासारख्या महामारीवर अजूनही उपाय भेटलेला नाही. प्रत्यक्ष फिल्डवर काम नाही, त्यामुळे अनुभव नाही.

पूर्वी येऊन गेलेल्या साथीवर शास्त्रज्ञांनी लोकांचे सर्व्हे केले, तेव्हा असे लक्षात आले की प्लेग, देवी वगैरे आजारांनी मेलेल्या लोकांपेक्षा नुसत्या भीतीने मेलेल्या लोकांची संख्या जास्त होती ! कुठल्याही साथीला, आजाराला, परिस्थितीला सामोरे कसं जायच. पूर्ण शक्तिनिशी त्याचा मुकाबला कसा करायचा हेच टीव्हीवर दाखवत नाहीत. आज जास्तीत जास्त भीतीचे वातावरण पसरवण्याचे काम या न्यूज चॅनलवाल्यांनी केल आहे. नुसता ब्रेकिंग न्यूजचा विषय बनवला गेलाय.

सर्वात महत्त्वाचा भाग म्हणजे आजारी माणसांवर नको त्या औषधांचा मारा केला जातोय. त्यामुळे जीवनशक्ती अगदी कमकुवत होऊन जाते आणि मग शरीर साथ द्यायची सोडून देते. म्हणजे इथे रोगापेक्षा इलाज भयंकर आहे. (भीक नको पण कुत्र आवर म्हणी प्रमाणे) जन्म-मरण हे चक्र सुरूच राहणार आहे. निसर्ग काही आपल्या हातातील गोष्ट नाही. तो सातत्याने वेगवेगळ्या प्रकारची परिस्थिती आपल्यापुढे निर्माण करित राहणार आहे. त्या परिस्थितीला आपण कसे सामोरे जातो याच्यावर आपले जीवन आणि जगणे अवलंबून असणार आहे. त्यासाठी त्रिसूत्री कार्यक्रम अवलंबवावा लागणार आहे. (योग्य आहार, योग्य व्यायाम, आणि प्राणायाम)

८) शब्दकोडे

गावाकडे एक म्हण होती शब्द संपत्ती कमवायची असेल तर शब्दकोडे सोडवा, डोक्याला गणिती ताण द्यायचा असेल तर सुडोकू सोडवा. कॉलेजच्या जीवनात वृत्तपत्र बारकाईने वाचत असे, तेव्हा त्यातील शब्दकोडेही सोडवायचो, त्यावेळी तो आनंद वेगळा असायचा. पुढे संसारात पडल्यावर व नोकरी करत असताना मन रिझवणाऱ्या अनेक गोष्टी मिळाल्या त्यामुळे वृत्तपत्रे वाचणे कमी झाले, वाचणे कशाचे फक्त वरवरचे चाळणेच अधिक त्यामुळे शब्दकोडे सोडवणे तर दुर्लक्षितच झाले.

शब्दकोडे म्हणजे आपल्या बुद्धीला चालना देत शब्दांच्या महासागरातून अचूक शब्द शोधणे, हे जेवढे आव्हानात्मक असत तितकच ते रंजकही असत. आपल्या मेंदूतील तिजोरीत दडलेल्या मराठी शब्दाला उकरून काढणारी किंवा नवीन मराठी शब्दांशी ओळख करून देणारे म्हणजे शब्दकोडे.

सध्या लॉकडाऊनच्या काळात घरातच असल्यामुळे प्रत्येकजण स्वतःमधील कलागुणांकडे लक्ष देत आहेत. स्वतःला वं कुटुंबियांना व्यस्त ठेवण्यासाठी टीव्ही, मोबाईल, व्हॉटसअप, फेसबुक, युट्यूब पाहून कंटाळा आला. डोळे दुखायला लागले. डोळे गरगरायला लागले. म्हटलं आज जरा वेगळं करूयात, आणि त्यातच जुन्या रद्दी

पेपरने माझे लक्ष वेधले (लॉक डाऊन मुळे आमच्याकडे सध्या पेपर येत नाही) रद्दीमधून शब्दकोड्याची पाने वेगळी केली आणि आम्ही घरातील सर्वजण एकत्रित बसून पेपरमधील शब्दकोडे सोडवायला घेतले. आताच्या मुलांना संगणकीय वं आधुनिक तंत्रज्ञानावर शिक्षण असल्यामुळे त्यातच ते कार्य मग्न असतात. मुलांना शब्दकोडे कसे सोडवायचे हेही कळेना हळूहळू जमायला लागले पाच दहा शब्द भरायला लागले पण शब्द संचय नसल्याने तेही जमेना. मग मीच पुढाकार घेऊन संपूर्ण शब्दकोडे सोडवले. शब्दकोडे सोडवणे हे काही येत्या गबाळ्याचे काम नाही. एवढा अर्थ बोध मात्र मुलांना झाला. अजून काय हवे. टीव्ही, मोबाईल, व्हॉटसअॅप, फेसबुक, युट्यूब एक मिनिटही न पाहता दिवस आनंदात घालवता येतो हेही मुलांच्या लक्षात आले.

९) लॉकडाऊन आणि दाढी.

पुरुषांनी दाढी मिशी राखण्याची प्रथा फार प्राचीन काळापासून आहे. तत्वज्ञानी, वीर पुरुषाचे लक्षण म्हणून दाढीला प्रतिष्ठा होती. दाढी हे क्रांतिकारक लोकांचे लक्षण समजले जाई. लेखक, कलावंत, विद्वान लोक दाढी राखण्यात लोकप्रिय होते, ऋषीमुनीही दाढी मिशा राखत असत. मुसलमानांनी चार बोटांपेक्षा जास्त दाढी ठेऊ नये असा हुकूम औरंगजेबाने काढला होता. आणि ती दाढी मोजण्यासाठी एका सरदाराची नियुक्ती केलेली होती. असे ही वाचनात आले होते. अशी ही दाढीमिशी. वीर पुरुषांची पुस्तके वाचत असताना त्यांचे फोटो बघत असताना आपणही दाढी ठेवावी असे बऱ्याचदा मनोमन वाटायचे. परंतु नोकरीमुळे ते काही जमायचे नाही. नोकरी म्हटल्यावर टापटीपपणा आलाच. त्यामुळे दाढी ठेवण्याची संधी कधी आयुष्यात मिळालीच नाही. मला ही माझा दाढीवाला चेहरा पाहण्याची सुप्त इच्छा होतीच. प्रत्येक माणसाचे असंख्य चेहरे असतात असे वाचले होते, ते एकदा आजमावून पहावे असे बऱ्याचदा वाटे.

योगायोगाने कोरोना या रोगाच्या महामारीमुळे लॉकडाऊन झाले म्हटल्यावर कोठे बाहेर जाण्याचा प्रश्नच नव्हता. सलूनही उघडे नव्हते, म्हटले चला आता आपली दाढी वाढविण्याची इच्छा ही पूर्ण करून घेऊ. दाढी वाढवायची म्हटल्यावर दाढी वाढविणाऱ्या काही थोर

पुरुषांची प्रेरणा मनपटलावर हलकेच साद देऊन गेली. भारताचे पंतप्रधान नरेंद्रजी मोदी. नामदार प्रकाश जावडेकर, अब्राहम लिंकन, विराट कोहली, रवींद्र जडेजा, सुपरस्टार अभिनेते. या सर्वांना आठवून माझ्या ईच्छा शक्तीला बळ मिळाले. आणि दाढी वाढविण्याचा निर्णय पक्का झाला. दाढी व मिशीवरील केसांच्या अनेक वर्षांचे दिलेले बलिदान अखेर कामी आले. कोरोनाने केलेल्या कपटामुळे दाढी व मिशी यांना आपले अस्तित्व सिद्ध करण्याची संधी मिळाली. हे दिवस पाहण्यासाठी काही वृद्ध केस आजही तग धरून होते. आपल्या लेकरांना मिळालेले सुखाचे दिवस पाहून त्यांच्या ही डोळ्याचे पारणे फिटले असावे. पहिल्या आठवड्यातील चेहरा, पंधरा दिवसातील चेहरा, एक महिन्यातील चेहरा बघता बघता संपूर्ण मोकळ्या भूप्रदेशावर त्यांनी कब्जा केला. आणि एक नवीन चेहरा माझ्यासमोर आला.

१०) २०२० सालाने आपल्याला काय दिलं.

२०२० सालाने आपल्याला काय दिलं याबद्दल आम्ही चर्चा करत होतो, मग मी तेच आमच्या व्हॉटसअप ग्रुपवर देखील विचारलं २०२० सालाने आपल्याला काय दिलं ? अजून काय देणार आहे म्हणून ? सटरफटर चर्चा केल्यावर असे लक्षात आले की, कोरोना, चक्रीवादळ, व्यावसाय-नोकरीत आर्थिक फटका, मानसिक तणावात आत्महत्या. चीन, पाकिस्तानच्या कारवाया असे बरेच काही.

मला वाटत हे सगळं खर असलं तरी २०२० सालाने आम्हाला संघर्ष करायला शिकवलं. देशात स्वच्छता किती गरजेची आहे ते शिकवलंय. एकमेकांची काळजी घेणं, एकमेकांना मदत करणं, निसर्गाला वाचवणं, अन्नाची किंमत, कमी खर्चात व कमीतकमी लोकांत लग्न कसं करायचं. घरातील लोकांशी संवाद साधण्यासाठी मिळालेली अमूल्य संधी उपलब्ध करून दिलीय. आपले शेजारीपाजारी नातेवाईकांपेक्षा ऐनवेळी कसे महत्वाचे असतात ते दाखवलेत. प्रदूषण कमी, पुढे येणाऱ्या मोठ्या संकटाना सामोरे जाण्याची मानसिक तयारी करून घेतलीय. हे सगळं शिकवलंय २०२० सालाने. गरीब श्रीमंतांना एकाच पातळीवर आणलंय ते याच सालाने. याचवेळी खरे देवदूत आम्हाला दिसलेत, जे आजवर आम्ही फक्त आमच्या देवस्थानात बघत होतो.

मागील कांही वर्षांमध्ये विशिष्ट वर्गांनी ठरवून लोकांच्या गरजा वाढवल्या जसे दुचाकी, चारचाकी त्यातही वेगवेगळे प्रकार, मोबाईल, कॉम्प्युटर, लॅपटॉप, ब्रँडेड कपडे, स्नोपावडर, हेअरस्टाईल, ब्युटीपार्लर, पायातील विविध प्रकारचे पायतान, चित्रपट, चायनीज वस्तू, मॅगी, बटर, पास्ता, वेफर्स, फरसाण, मुरमुरे, पाणीपुरी, विविध प्रकारची बिस्कटे, विविध प्रकारचे सॉस, सूप, नुडल्स, ढोकला, डोसा, खारी, मसाले, कोल्ड्रिंकस, वेगवेगळे सरबत, ड्राय फ्रूट्स, चॉकलेट, कॅडबरी, घरातील विविध वस्तू, अशा सगळ्या गोष्टींची पूर्तता करण्यासाठी लोकांची भरती करून गती वाढविली.

गेल्या पंचवीस-तीस वर्षांमध्ये आपण काय-काय अनावश्यक गोष्टी स्वीकारल्या होत्या हे आपल्याला लॉक डाऊनच्या काळात घरी बसल्यावर लक्षात आले असेलच. आपल्याला मोटारसायकलची आवश्यकता लागली नाही, त्यामुळे पेट्रोल लागले नाही. चित्रपटगृहात जायची गरज पडली नाही, हॉटेलमध्ये जाण्याची गरज वाटली नाही. ऑनलाइन काही मागवावे लागले नाही. मॉल मधून कांही खरेदी करावे लागले नाही, मॉल मधून खरेदी करणाऱ्यांसाठी शेवटी गल्लीतला छोटा दुकानदारच कामाला आला. त्यांना मॉलमधून काही मिळाल नाही. गुटखा, तंबाखू, गायछाप, दारू ज्यांना खावी/ प्यावी लागते त्यांना विचारा ! गुटखा, तंबाखू, गायछाप, दारू शिवाय पूर्वी त्यांचे आयुष्य उत्तम असायचे, परंतु कोणीतरी येऊन चटक लावली. आता तर तंबाखू खाल्ल्या शिवाय, दारू पिल्याशिवाय करमतच नाही.

अशाच अनेक वरील अनावश्यक सवयी आपल्याला लागलेल्या आहेत.जे दिवसातून दोन/ तिन वेळेला कपडे बदलायचे त्यांना कोरोनाने एका वस्त्रानिशी निवांत राहता येते हे शिकवले. चित्रपटांमध्ये उभे केलेले हिरो-हिरोईन, सासु सुनामध्ये भांडणाचे बीज पेरणाऱ्या किंवा वासना चाळविणारे शो हे खरे नव्हेत, तर रामायण महाभारतासारखी महाकाव्यंच आपल्याला आंतरिक समाधान आणि जगण्याचे बळ देणार आहेत.वेळप्रसंगी आपला जीव वाचवणारे व त्यासाठी आपला जीव धोक्यात घालणारे डॉक्टर, नर्सेस, पोलीस दल, लष्कर, सफाई कामगार हेच खरे हिरो आहेत. हे लक्षात घ्यायला हवे.

११) वेळीच सावध व्हा, घरी रहा, सुरक्षीत रहा.

आपल्या भारताला स्वातंत्र मिळून जवळपास ७० वर्षे झाली. अजूनही काही भागात रस्ते, लाईट, पाणी, नळ, स्वच्छतागृहे नाहीत. लोकांची गरीबी हटलेली नाही. आणि कोरोना मात्र मार्च २०२० मध्ये आला आणि शहरापासून ते खेड्यापाड्यात, आदिवासी पाड्यापर्यंत फक्त दोन महिन्यात पोहोचला आहे. आपल्याकडे दुसऱ्यांना मारता येईल एवढा प्रचंड शस्त्रसाठा आहे. पण स्वतःला वाचवता येतील एवढी पुरेशी औषधे नाहीत, व्हेंटिलेटरर्स नाहीत, दवाखान्यात पुरेशा बेडस नाहीत, आणखी एक सांगतो बऱ्याच लोकांच्या नोकऱ्या गेल्या, काहींच्या पगारात कपात झाली, काहींना पगारच दिले गेले नाहीत, व्यावसाय उद्योग ठप्प आहेत. व्यावसायात मंदी आली, कुठल्याही गोळ्या औषधाचे दर कमी झाले नाहीत, उलट वाढले आहेत. प्रत्येक कंपनीचे ऑडीट पहिले तर शंभर ते दीडशे टक्के वार्षिक नफा आहे. कोरोनामुळे लोक आपापल्या गावी गेले आहेत ते मरणाच्या भीतीने यायला तयार नाहीत म्हणून ठेकेदार कामाचे दर वाढवून द्या म्हणून मागे लागलेले आहेत. पण पण पण सोन आणि चांदीचे भाव मात्र रोज वाढतच आहेत. कोरोनावर औषध/ लस उपलब्ध नसतानाही लाखो रुपये बिल येताहेत. पूर्वी मेडिकल मधून सर्दी, खोकला, ताप यावरील गोळी घेतली की दुखणं रहायचं. आता नवीन फतवा काढला आहे.

मेडिकलमधून सर्दी, खोकला ताप यावरील औषधे डॉक्टरच्या चिड्डीशिवाय नाही द्यायची. जे अशी औषधे देतील त्यांच्यावर रीतसर फौजदारी कारवाई केली जाईल. कुछ तो गडबड है दया । कुछ तो गडबड है ।

अशा विचारातच मला सकाळी जाग आली. आणि उठल्याबरोबर मला दोनतिन शिंका आल्या, घाबरून गेलो म्हटलं आपण कोरोनाची टेस्ट करून घ्यावी. डोक्यात वेगवेगळे विचार यायला लागले. जर मि कोरोनाची टेस्ट करून घेतली, लॅबवाल्याने खोटा रिपोर्ट दिला, पॉझीटीव म्हणून सांगितली तर लगेच हॉस्पिटलमध्ये अॅडमिट व्हायला लावतील. १४ दिवसात हॉस्पिटलचे बिल येईल चारपाच लाख रुपये. घरातल्यांना क्वारंटाइन करतील ते वेगळे त्यांनाही टेस्ट करायला लावतील. त्यांचाही एखाद्याचा रिपोर्ट पॉझीटीव दाखवतील. तो खर्च वेगळाच. आणि त्यातून जर एखादा मेल्याच तर त्याची बॉडी पण घरी देणार नाहीत. काय माहिती त्याची किडनी, लिव्हर अजून कायकाय अवयव काढून विकून टाकतील, ते कुणाला समझणार पण नाही. कारण कोरोनाची एवढी भित्तिच मनात भरवून ठेवली आहे की अगदी जवळचे नातेवाईक मेलेल्या व्यक्तीच्या देहाला हात सुद्धा लावायला घाबरतात. आत्तापर्यंत कोरोनाच्या काळात जेवढी लोक मेली त्यातली घाबरूनच जास्त मेली. दहावीस टक्के लोक इतर आजारांनी मृत्युमुखी पडली असतील. बाकीचे आजार काय

कोरोनाला घाबरून पळून गेले की नष्टच झाले या पृथ्वीतलावावरून काही कळायला मार्गच नाही.

कोरोना हा मिडिया, हॉस्पिटल आणि मेडिकल कंपन्यानी लोकांना घाबरवून वाढवून ठेवला आहे. मग हे थांबवायचे असेल, तर प्रथम ताबडतोब मिडिया आणि वर्तमानपत्रातील कोरोना संबधीत बातम्या बघणे/वाचणे बंद केले पाहिजे. त्यामुळे मनातली कोरोना बदलची भितीच जाईल. सर्दी, खोकला, ताप या रोगाने आत्तापर्यंत कोणीच मेल्याचे मला आठवत नाही.

प्रसंग २:- परवा आमचे शेजारी अंगात थोडी कणकण होती म्हणून दवाखान्यात गेले, डॉक्टरांची तपासणी फी पाचशे रुपये, त्यांनी ECG काढला, दोनतिन दिवस दवाखान्यात अॅडमिट केलं. वेगवेगळ्या चाचण्या करायला सांगितल्या, चाळीस हजार रुपये बिल केलं. डॉक्टरांना त्यांनी विचारल मला काय झाल. डॉक्टरांनी सांगितले तुमच्या शरीरात एक व्हिटॅमीन कमी आहे. त्यासाठी भरमसाठ गोळ्या लिहून दिल्या. आता त्या गोळ्यामुळे दुसरा आजार व्हायला नको म्हणजे झाल.अस तो म्हणतो आहे.

प्रसंग ३:- कोरोना निरीक्षणे.

१) कारमध्ये तिन व्यक्ती असतील तर त्यांना कोरोना होत नाही, पण चौथा व्यक्ती बसला तर कोरोना होतो.

२) बसमध्ये ३० व्यक्ती सुरक्षित राहतील, एकतीसावा व्यक्ती बसमध्ये बसला तर मात्र कोरोना होऊ शकतो.

३) एकत्रित घरात राहणाऱ्यांना कोरोना होत नाही. तेच लोक गाडीवर डबलसीट बसले तर कोरोना होऊ शकतो.

४) तुमच्याकडे पास असेल तर तुम्ही एका झोनमधून दुसऱ्या झोनमध्ये जाऊ शकता, कोरोना तुम्हाला काहीच करत नाही. तुमच्याकडे पास नसेल तर कोरोना तुम्हाला पकडणार म्हणजे पकडणारच.

५) हॉटेलमध्ये जेवत असाल तर कोरोना होणारच, रांगेत पार्सल घेऊन घरी जेवले तर कोरोना होणार नाही.

६) रांगेत उभे राहू, दारू घरी जाऊन पिले तर कोरोना होणार नाही, पण तुम्ही एकाद्या बारमध्ये बसून दारू पिले तर कोरोना होणारच. दारू पिऊन घरी कितीही गोंधळ घातला तरी कोरोना काही करणार नाही.

७) श्रीमंतांच्या लग्नाला जास्त लोकं आले तर कोरोना काही करणार नाही. पण गरिबांच्या लग्नाला २० चे २१ जरी झाले तर कोरोना होणारच.

म्हणून सावधान रहा, सुरक्षित रहा, घरी रहा काळजी घ्या. स्वताची आणि घरच्यांची सुद्धा.

१२) एक आठवडा वाफ- कोरोना करुया सुपडासाफ.

कोरोना हा गंभीर स्वरूपाचा व्हायरस आहे. डॉक्टरांनी दिलेल्या माहितीनुसार कोरोना व्हायरसशी लढण्यासाठी त्याचा प्रादुर्भाव रोखण्यासाठी कमीतकमी ६० ते ६५ टक्के अल्कोहोल युक्त असलेले सॅनिटायझर ९९ टक्के किटाणुंचा नाश करत असल्याच बोललं जात. म्हणूनच अल्कोहोल बेस्ड सॅनिटायझर वापरण सध्या चालू आहे.

डॉक्टर सांगतात की वाफ घ्या. जर वाफ घेण्याने कोरोना विषाणूचा मृत्यू होऊ शकतो. तर सर्वांनी एकत्र का येऊ नये. जसे आपण एकत्र टाळी वाजवतो, थाळ्या वाजवतो, मेणबत्या, दिवे, पणत्या, मोबाईल टॉर्च एकत्र पेटवतो. त्याप्रमाणे आपण जगातील सर्वजणांनी आठवड्यातील एक दिवस ठरवून त्या दिवशी हाताला सॅनिटायझर लावून वाफ एकत्रितपणे घ्यायची. आणि घशातील व पोटातील कोरोना विषाणूसाठी अल्कोहोल युक्त थोडी दारू घ्यायची. म्हणजे बघा हाताला सॅनिटायझर लावल्याने हातावरील किटाणू मरतील, वाफ घेतल्याने नाकातील व घशातील किटाणू मरतील, आणि अल्कोहोल युक्त दारू घेतली तर पोटातील किटाणू मरतील. अशा पद्धतीने आपण एकाच वेळी या कोरोना विषाणूला मारू शकतो. मला माहिती आहे अस कुणीही करायला सांगणार नाही. परंतु आमच्या बऱ्याच मित्रांनी यापूर्वीच ही पद्धत सुरु केली आहे आणि परिणाम ही चांगले व सुरक्षित आहेत. पटलं तर घ्यायचं नाहीतर सोडून द्यायचं.

१३) आपली बोली भाषा.

मराठी भाषेचा गोडवा आणि समृद्धी वाढवण्यासाठी अनेकांचे हातभार लागले आहेत. दहाबारा कोसांवर बदलणाऱ्या बोलीभाषावरून आपली मराठी भाषा फुललेली आहे. मराठी भाषा किती समृद्ध आहे याचा उत्तम नमुना म्हणजे किती प्रकारांनी शब्द वापरले जाऊ शकतात ते बघा. लॉकडाऊनच्या काळात गावाकडे, मित्रमंडळी, सहकारी, आस, नातेवाईक, पैपाहुणे यांना फोन करणे ख्यालीखुशाली विचारणे अस हे सगळ चालू होत. त्यात काही शब्द कानावर पडले ते असे. आमच्याकडे लॉकडाऊन पडल आहे. लॉकडाऊन मध्ये अडकलो आहे. लॉकडाऊन ढिल झाल की मी येऊन जाईन. आजच आमच्याकडील लॉकडाऊन उठल. लॉकडाऊनमध्ये अडकलो होतो सुटलो बाबा एकदाचा. लॉकडाऊन मोकळ झाल. आमच्याकडे कोरोनाच्या लयच केस निघून राहिले भाऊ तु घरातून बाहेर नको निघू नाहीतर कोरोना तुला पकडेल.

यां आगोदरही आपण असे शब्द एकले आहेतच की, जसे भरपेठ जेवण झाले की आपण थोडावेळ पडतो. प्रवासात गाडी लागते. भूक लागली की पोटात आग पडते. नीट दिसत नसेल तर चष्मा लागतो. एखादी गोष्ट आवडायला लागली की त्याची गोडी लागते आणि सवय सुटेनाशी झाली की व्यसन लागते. आणि व्यसन सुटले नाही तर आयुष्याची वाट लागते. झोपेत स्वप्न पडते. आता बास करतो, नाहीतर वाचणाऱ्याला कष्ट पडतील.

१४) मी आहे ना.

मित्रांनो आपल्या आयुष्यात आलेली माणसे ही काही उगाच आलेली नसतात प्रत्येक गोष्टीमागे काहीतरी कारण असत, कुणाशी तरी काहीतरी ऋणानुबंध जुळलेले असतात. नाहीतर सव्वाशे कोटी लोकसंख्येच्या देशात नेमक याच व्यक्तीशी आपली ओळख का होते. याचे उत्तर कुणीही देऊ शकत नाही. जी नाती तयार होतात. ती जीवापाड जपावी. आपल्या जगण्यासाठी ज्या प्राणवायुची गरज असते, ते प्राणवायू म्हणजे आपली माणसे असतात, रक्ताच्या नात्यांना काही चॉइस नसतो,पण आपलेपणाच्या नात्यात तस नसत. मन जूळल की आपोआप आपलेपणाचे नाते तयार होते. बंध खूप शक्तिशाली असतात ते कुणाच्याही सांगण्याने किंवा विपरीत परिस्थितीत कधीच तुटत नाहीत. आपण खूप वाईट परिस्थितीतून जात असताना मित्राचे नातेवाईकाचे मी आहे ना एवढे शब्द संजीवनी सारखे काम करतात, आपला माणूस नाही प्रत्यक्ष सोबत असण खूप सकारात्मक ऊर्जा देणार असत. पैशाने श्रीमंत होण खूप सोप असत. नात्याने समृद्ध होणे तितकच कठीण आहे. म्हणून आपले स्वामी समर्थ महाराज सांगतात. जी पवित्र नाती तुमच्या जीवनात आहेत, जी माणस तुमच्या जीवनात आलेली आहेत त्यांना भरपूर जपा. कारण एकदा ती माणस तुटली, ती नाती तुटली की तुम्हीही तुटाल. तुम्हाला कोणी बोलणार नाही मी आहे

ना म्हणून नाती जपा. माणसांना दुर जाऊ देऊ नका, कारण माणस खूप किमतीने मिळतात, आपुलकीन मिळतात, आपण पैसा खूप कमवू म्हणजे ती नाती आहेत मित्र आहेत मैत्रिणी आहेत असे समजू नये. एकदा का ते दुर गेले की आपल्याला नंतर कधी मिळणार नाहीत. म्हणून मी आहे ना शब्द खूप महत्वाचा असतो जी तुम्हाला अस बोलताना की मी आहे ना त्यांना खूप जपा. ॥ श्री स्वामी समर्थ महाराज ॥

१५) माणसातल्या माणुसकीची पारख.

(मामा)

लॉकडाऊनमुळे सगळीकडे बंद आहे. सगळे आपल्याच घरात बंदिस्त असल्यागत वागत आहेत. पण त्यातही एक सुखद दिलासा म्हणजे मोबाईल आणि टीव्ही. घरात जो तो मोबाईल आणि टीव्ही बघण्यात व्यस्त आहेत. त्यात व्हाट्सअप, ट्विटर, फेसबुक. हजार, दोनहजार, पाच हजार मित्र आणि नातेवाईक. त्यांच्यासोबत कॉल, चॅट, व्हिडिओ कॉल यातच दिवस निघून जाई. तसेच त्यांच्या पोस्टला लाईक करणे, कमेंट्स देणे एवढंच काय ते दिवसभराचं काम. दिवसभरात दहावीस कॉल दररोज यायचे. मग ते नातेवाईकाचे वा मित्र-मैत्रिणींचे. त्यात ख्यालीखुशाली विचारली जायची आणि कोरोना पासून सांभाळून राहा असे काळजी पोटी सांगितले जायचे. काल असाच एक कॉल आला, तो माझ्या मामाचा होता, त्यांनीही विचारले कसा आहेस, काय चाललयं पुण्या मुंबईला कोरोनाचा प्रादुर्भाव जोरात आहे. सांभाळून राहायचा सल्लाही दिला. जवळजवळ तासभर बोलणं चालू होतं आणि मग फोन कट झाला. पुन्हा त्यांचा फोन आला. ते म्हणाले, अरे हे सगळं ठीक आहे. पण पैशापाण्याचं काय ? पैसे आहेत ना जवळ का पाठवून देऊ थोडेफार. काही मदत लागली तर कळव नक्की. दोन मिनिटांसाठी मीही

आश्चर्यचकित झालो कारण एवढ्या दिवसात कितीतरी फोन यायचे, ख्यालीखुशाली विचारायचे, सांभाळून राहायला सांगायचे पण हा पहिला फोन होता ज्याने मदतीसाठी हात पुढे केला. फेसबुक व्हाट्सअॅपवर आपले एवढे मित्र, नातेवाईक असतात पण एवढ्या मित्र आणि नातेवाईकांच्या गर्दीत मदतीच्या काळात मात्र धावून येणारे काहीजण असतात. तेव्हा खऱ्या माणसाची आणि माणसातल्या माणुसकीची पारख होते. एवढेच या निमित्ताने सांगावेसे वाटते.

१६) स्मशानातील सोने.

लॉकडाऊनमध्ये स्मशानातील सोने, मरीआईचा गाडा ही कथा वाचली. एका दृष्टीने यावर अभ्यासच केला म्हटलं तरी वावगं ठरू नये. त्यामुळे त्यातील पात्र आजही आपल्या आसपास आहेत असे वाटते. कोरोनाच्या काळात वाचलेली मरीआईचा गाडा ही कथा ही भारी समर्पक वाटली. पोटापाण्यासाठी पुणे, मुंबई शहरात आलेल्या आणि लॉकडाऊन जाहीर झाल्यावर मैलोन मैल चालत जाणाऱ्या मजुरांच्या बातम्या वाचताना त्यांच्यामध्ये स्मशानातील मढ्याच्या राखेत सोनं शोधणारा भिमा दिसू लागला. ती जगतात, जगाला जगवतात. त्यांच्या बळावरच जग चालतं. त्यांची झुंज आणि यश यावर त्यांचा विश्वास आहे. स्मशानातील सोने ही कथा वाचताना भिमाचं जगणं आणि संघर्ष दोन्ही तिथेच आहे. मढं त्याचं पोट भरण्याचं साधन आहे. आणि कोल्हयांच्या पोटाचंसुद्धा. माणूस आणि जनावरांत फरकच नाही, बायकोला लुगडं-परकर, मुलीला फ्रॉक एवढ्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी मढ्याच्या अंगावरचे सोने काढणाऱ्या भिमाचा आदर का वाटू नये. कष्टाची कामे करणारा, अंगात बळ असणाऱ्या भिमाला मुंबईत काम मिळत नाही. मिळालेलं डोंगर खोदण्याचं काम तो जीव ओतून करतोय पण मजुरी कमी. तरी प्रामाणिकपणे करतोय. पण खाण अचानक बंद. हताश भिमाला स्मशानातील सोन्याचा मार्गही अचानक दिसतो. जगावं

तर श्रीमंतानं आणि मरावं तर तेही श्रीमंतानंच, असं त्याला वाटू लागतं. याच स्मशानात तो डोंगर तोडणारी आणि मढ्याच्या अंगावरचे सोने काढणारी दोन बोटं गमावून बसतो. स्मशानातील ही शाळा भिमाला खूप मोठा धडा शिकवून जाते. भिमा अनेक कष्टकऱ्यांचे प्रतिनिधित्व करतो. ज्यांची प्रामाणिक कष्टांची तयारी आहे पण संधी नाही. कथा इथे संपते पण भिमा आपली पाठ सोडत नाही. त्याचे पुढे काय झाले असेल, या विचाराने आपण अस्वस्थ होतो. उत्तर सापडत नाही.

मी जे जीवन जगतो, पाहतो, अनुभवतो, मला कल्पनेचे पंख लावून भरारी मारता येत नाही. आपण न पाहिलेले, न जगलेले जग समजत जाते. पुस्तके पूल बनून पलीकडे घेऊन जातात. भिन्न जगांना जोडणारे. समाजाचा भाग म्हणून, सुजाण नागरिक म्हणून एकाच काळात माणसे किती वेगवेगळ्या जगात जगतात ते आपल्याला कळतं. दोन टोकांचे विचार घेऊन जगण्यापेक्षा एकमेकांचे विचाराने जगले तर. ज्यांच्याकडे जास्त आहे त्यांनी ते ज्यांच्याकडे नाही त्यांना देणे. तेसुद्धा सन्मानाने देणे आणि घेणाऱ्याने ही ते सन्मानाने घेऊन पुढे स्वतःची प्रगती साधणे गरजेचे आहे, या संघर्षामुळे पिढ्यांन पिढ्यां, कळत नकळत एखाद्या वर्गावर अन्याय झाला. असे अनेक प्रश्न कथा वाचताना मनात निर्माण होतात. आता अशीच कोरोनाने सर्वांची परिस्थिती केलेली दिसते आहे.

१७) कोरोनाच्या महामारीने जगाला झुकवलं.

घरात कोंडून घ्यायला भाग पाडलं तेंव्हा आपल्या भारतीय जीवन पद्धतीवर डॉ. हरी कृष्ण बाखरू यांचे गुणकारी आहार हे पुस्तक वाचत असताना काही गोष्टी लक्षात आल्या. पुस्तक वाचत असताना त्यामध्ये हळद, तेल आणि मसाल्याचे पदार्थ यांचा विशेष उल्लेख आहे. त्यामुळे आपली भारतीय जीवन पद्धतीवर, संस्कृतीवर, गुणकारी आहार या विषयी वाचन करत असताना काही गोष्टींचे टिपण.

१) लग्नाआधी हळदी समारंभ का असतो ? त्याचे कारण शोधत असताना असे लक्षात आले की, लग्न कार्यासाठी हजारो लोक, पैपाहुणे, आप्त, नातेवाईक येत असतात, दोनचार दिवस सतत राबता असतो, लोक आल्यानंतर शेकहँड, गळाभेट, भेटाभेटी करत असतात, त्यांचा संसर्ग नवरा-नवरी तसेच घरातील, आप्त मंडळींना होऊ नये, म्हणून पूर्वापार हळदीचा कार्यक्रम आगोदर करत असत. हळदीमध्ये अनेक अँटीसेप्टिक गुणधर्म असतात त्यामुळे त्वचा स्वच्छ आणि निर्जंतुक होते. हे त्यामागच खर कारण आहे.

२) तेल :- माझ्या लहानपणी बाहेरगावी गावाला जायचे म्हटले की आमची आजी सकाळी अंधोळ झाल्यानंतर धुतलेली स्वच्छ कपडे घालत असे व केसांना, तोंडाला, हातापायांना खोबरेल तेल चोपडत असे, एवढे तेल लावायची की, केसांमधून तेल तोंडावर अक्षरशः वाहायचे. आता त्याचा विचार करत असताना अस लक्षात येते की

आपण एका गावातून दुसऱ्या गावी जातो तेथील धुलीकण, किटाणू, संसर्ग, विषाणू यापासून संरक्षण होत असे, आता हळूहळू येतय लक्षात. सांगतात हाताला सॅनीटायझर लावून हात चांगले चोळा.

३) एका बाजूला म्हणायचं शुद्ध आहार घ्या, एका बाजूला म्हणायचं शाकाहार उत्तम आहार, एका बाजूला म्हणायचं आहारावर माणसाची बुद्धी अवलंबून आहे, आणि इकडे आपण गॅसवर स्वयंपाक करतो, तो किती बरोबर आहे माहित नाही, त्यात भर म्हणून चपला घालून उभ्याने स्वयंपाक करतो, सर्वांची बुद्धी कशावर अवलंबून आहे, माणसाची किंमत कशावर आहे तर बुद्धीवर, बुद्धी कशावर अवलंबून आहे तर आहारावर, आहार बनवणारी त्यांच्या पायात चप्पला असाव्यात का ? चपला वापरणाऱ्याला नाही काही वाटत पण खाणाऱ्याला तरी काही ?

आता बाहेरील जगातील लोकही हळददूध प्यायला लागलेत, उठसुठ हात मिळवणे, मुके घेऊन अभिवादन करणे असे प्रकार आपल्याकडे नसून हात जोडून नमस्कार करायची पद्धत का आहे आले असेल लक्षात. आपली संस्कृती हजारो वर्षांपासून अस्तित्व टिकवून आहे. अनेक महामान्या आणि संकटे झेलून अनुभव संपन्न झाली आहे. हे केवळ अनुभवातून शिकणे कॉमन सेन्सचा भाग आहे. स्वतःच्या संस्कृतीला कमी समजणे आणि वेस्टर्न तेच योग्य ही विचारसरणी कोरोना पेक्षा घातक आहे. यावर सर्वांनी विचार करावा.

१८) सध्याचा माझा दिनक्रम.

कोरोनाच अतिशय भयंकर संकट उभे आहे, त्याच्याशी सामना करण्यासाठी सरकार, प्रशासन सगळे तयारी करत आहेत, त्यांना आपण ती तयारी करून देत आहोत का ? आपण त्यांना कशात गुंतवून ठेवले आहे ? तर दुकाने बंद करणे, लोकांना घरी जायला सांगणे, लोकांना घरात बसवणे, विलगीकरण केलेल्या आणि पळून गेलेल्या लोकांना शोधून आणणे, बाहेर गावाहून आलेल्या लोकांना धरून त्यांची तपासणी करणे, गर्दी केली म्हणून हाकलणे, खरतर ही सगळी कामे आपली आहेत स्वयंशिस्तीची. आपण स्वता करायला हवीत. ती प्रशासनाला करायला लावत आहोत. शासनाने सध्या जनता कर्फ्यू, कलम १४४, लॉक डाऊन करून देखील सुशिक्षित, अशिक्षित लोक आपल्या दुचाकी, चारचाकीने रस्त्यावर फिरताना दिसत आहेत. या कर्तबगार बहादुरांना कुठे जावून झेंडे रोवायचे आहेत कुणास ठाऊक ? मनात राहूनराहून विचार येतोय, का आणि कुणासाठी ही मंडळी जीवाची बाजी लावताहेत. त्या बेजबाबदारपणे वागणाऱ्या प्रजेसाठी.

मा.पंतप्रधान, मा.मुख्यमंत्री, मा.आरोग्यमंत्री वारंवार सांगताहेत की घराबाहेर पडू नका. आरोग्य सेवक, पोलीस, अत्यावश्यक गटात काम करणाऱ्यांना सहकार्य करा. पण ऐकतोय कोण?

आपल्याकडे हे युद्ध लढायला दुसरी फळी आहे का ? तर उत्तर असेल नाही. उद्या जर हा आजार पसरला तर आपण कांहीही करू

शकणार नाहीत. पूर, भूकंप, आग इतर कुठलीही आपत्ती आली तर आपण त्याच्याशी दोन हात करू शकतो. परंतु इथे नाही. हा भयंकर संसर्गजन्य आजार आहे. आपण कोणीही मदतीसाठी जावू शकणार नाही. म्हणून आपण स्वयंशिस्त पाळूया. प्रशासनाला यावर काम करण्यासाठी वेळ देऊयात. प्रशासनाने, पोलिसांनी जे आदेश दिलेले आहेत त्याचे आपण तंतोतंत पालन करूयात. सकाळी उठल्यानंतर कोकिळेच्या सुरेल आवाजाने माझी दिवसाची सुरवात होते. तशी ती रोज होत असते परंतु वाहनांचा गोंगाट असतो त्यामुळे तो लक्षात येत नाही. सध्या जनता कर्फ्यू कलम १४४, लॉक डाऊनमुळे रस्त्यावर गोंगाट नाही, म्हणून पक्षांचा आवाज स्पष्ट एकू येतो. म्हणून कळते की मनुष्य प्राणी सोडून इतर जीव देखील आपल्या आसपास आहेत.

झोपेची झिंग येईपर्यंत पुस्तक वाचणे. झोपण्या आगोदर व्हाट्सएपवरच्या विविध ग्रुप्सवरून आलेले मेसेज बघणे. मधूनच कोणी ज्ञानवर्धक क्लिप पाठवली तर त्याचा आस्वाद घेणे. आणि सकाळी पाच वाजता उठून कोमट पाणी घेऊन घरातल्या घरात थोडा व्यायाम करूयात म्हणून उद्याची सुरवात करायचा निश्चय करून फोन बाजूला ठेवणे. व झोपणे. असा माझा सध्या दिनक्रम चालू आहे. आपणही असेच नियोजन करून प्रशासनाला मदत करूयात.

१९) मुलांवर योग्य संस्कार करुया.

तरुण मुलांचा अभ्यास करताना असे लक्षात येते की, तरुण तरुणींच्या जडणघडणीतच भेदभाव रुजला आहे, नवरा आणि बायको दोघेही नौकरी करतात, मुलांकडे लक्ष द्यायला वेळ नाही, आपली मुल काय करतात, कुठे असतात, रात्री कधी घरी येतात याकडे लक्ष नसत. कामामुळे नवरा आणि बायको दोघेही थकतात घरात स्वयंपाक मात्र स्त्रीलाच करावा लागतो. साफसफाई, घर आवरणे, कपडे धुणे ही कामे स्त्रीलाच करावी लागतात. यातून मुलांसमोर वाद निर्माण होतो 'स्त्रीने मी ही तुझ्या एवढेच कमावते' असे म्हटले तर तू स्त्री आहेस, ही तुझीच कामे आहेत असे सांगितले जाते. अमुक कामे स्त्रियांची आणि अमुक कामे पुरुषांची ही कामाच्या वाटपाची भेद भावना सर्वात प्रथम मुला मुलींच्या मनातून संपवली पाहिजे ! हैदराबादचे डॉ. दिशा बलात्कार प्रकरण असेल अथवा उत्तर प्रदेशातील उन्नाव येथे एका बलात्कार पिडीतेस न्यायालयात जाताना जाळून मारण्यात आले. अशा अनेक घटना सातत्याने घडत असताना, आपण आपल्या मुलांवर घरी कशाप्रकारे संस्कार करावे किंवा मुलांचे संगोपन कशा प्रकारे करावे म्हणजे त्यांच्या मनातील स्त्री विषयक भावना निकोप बनेल.

बलात्कार हा अत्यंत गंभीर गुन्हा असला तरी समाजात अनेक लहान मोठ्या प्रसांगात महिलांवर अत्याचार घडतात, याचे मुख्य

कारण स्त्री पुरुष भेदभाव आहे असे मला वाटते. विषमता हे या भेदभावाचे मोठे कारण आहे. ज्यांच्या मनात स्त्रीया केवळ उपभोग्य वस्तू आहेत, त्यांना मनुष्य म्हणून कांही अस्तित्त्वच नाही. अशा परंपरागत कल्पना रूढ असणा-या समाजात पुरुष प्रधानता आहे. स्त्रियांचे जीवन असेच असायला हवे, स्त्रियांनी असेच वागायला हवे, ही कामे पुरुषांची नि ही कामे स्त्रियांची असे मानणारा मोठा वर्ग आहे. स्त्री आणि पुरुष हे समान आहेत मात्र समाजात तशी भावना नाही. हे स्त्रियांप्रती होणा-या अन्यायाचं मुळ आहे. स्त्रियांच्या चारीत्र्याचे मापदंडही असे खुळचट आणि भेदभावावर आधारलेले आहेत. त्यामुळे रात्री १० वाजता बाहेर एखादी स्त्री दिसली की ती चुकीची आणि घरात पुरुषांना भिऊन राहणारी स्त्री योग्य चारित्र्याची अशा अनेक कल्पना लोक मनात बाळगून असतात. स्त्री पुरुष समान आहेत ही भूमिका आपण आपल्या संगोपनातून मुलांपर्यंत पोचवली तर मुले लहानपणापासून या भेदभावापासून दूर राहतील आणि त्यांचा स्त्री विषयक दृष्टीकोन हा भेदभावरहित समानतेचा, सन्मानाचा राहिल !

घरात मदत म्हणून झाडून काढणे, पाणी आणणे याबरोबरच स्वयंपाकात मदत करणे, बाजारातून भाजी आणणे त्या निवडणे, भाजी करणे, दळण आणणे, कपडे इस्त्रीला टाकणे, नाष्टा बनवणे. अशी कामे आपण स्वतः केली तर हीच सवय मुलांनाही लागते, त्यातून मुलांना हेही समजेल की ही कामे केवळ स्त्रियांची नाहीत तर ती आपली ही आहेत. मुलांच्या मनात हा भेदभाव निर्माण होऊ नये म्हणून मुलांना हे

सांगण्याचा प्रयत्न. कामाचे वाटप हा भेदभावाचा मुख्य आधार आहे. म्हणून मुलाला समसमान काम सांगा. समाजात स्त्री पुरुष समता रूजवण्यासाठी शालेय अभ्यासक्रमात एखादा विषय असावा. त्यात घरातील फ्रिज, गॅस शोगडी, मिक्सर आदी उपकरण वापरण्याची माहिती असावी ! गृहस्वच्छता, सुरक्षा, सामाजिक जबाबदारी याची माहिती असावी त्याची प्रात्यक्षिक परीक्षा सर्व मुला मुलींसाठी अनिवार्य असावी. चहा, कॉफी आणि सरबत बनवणे, पोहे, उपमा बनवणे, कुकर लावणे, मिक्सरमध्ये चटणी बनवणे. पोस्टात आरपीएडी कशी करावी, बँक खाते कसे उघडावे, लाईट बील भरणे, गॅसचा नंबर लावणे, सार्वजनिक स्वच्छता, आरोग्य विषयक माहिती असा अभ्यासक्रम असावा. याचे अनेक फायदे या मुला मुलींना आणि एकूणच सर्वांना होतील. मुले मुली स्वयंपाक शिकल्यामुळे स्वावलंबी होतील. भविष्यात त्यांना हे शिक्षण घेतल्याचा फायदा मिळेल. संसार जीवनात ही बाब खूप महत्वाची ठरेल जेणे करून त्यांच्यातील अमुक कामे स्त्रियांची आणि अमुक पुरुषांची ही भावना नष्ट होईल. कामाचे वाटप झाल्यामुळे त्यांच्यातील वाद कमी होतील. अनेक कौटुंबिक समस्या यातून सुटू शकतात आणि मुख्य म्हणजे स्त्रियांकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन यामुळे बदलू शकेल असे वाटते. अर्थात भेदभाव विरहीत समाज निर्मितीच्या प्रक्रियेतील हा खूप छोटा प्रयत्न आहे. असे अनेक प्रयत्न म्हणून राबवता येतील.

२०) जग आणि चिन.

सर्वसाधारण व्यक्तींचा विचार जिथे संपतो, तिथून पुढे ज्ञानी लोकांचा विचार सुरु असतो अस म्हणतात. तसच काहीसं चीनने केलेल आहे. पाहिलं महायुद्ध झाल. दुसर महायुद्ध झाल. याच्या नंतर तिसऱ्या महायुद्धासाठी मात्र अनेक देशांनी स्वतःला शस्त्रपूर्ण असं बनवलं. अनेकं मिसाईल, बॉम्ब व इतर अनेक शस्त्रसाठा प्रत्येक देशाने स्वतःकडे सज्ज ठेवलं. अमेरिकेकडे दुसऱ्यांना मारता येईल एवढा प्रचंड शस्त्रसाठा आहे. पण स्वतःला वाचवता येतील एवढी पुरेशी औषधे नाहीत. जो इतरांना संपविण्याची तयारी करतो तो स्वतःला वाचविण्यात कमी पडतो. आणि जो दुसऱ्याला वाचविण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न करतो तो स्वतः कधीच संपत नाही हीच नीती आहे. माणसाला दुसऱ्याची वाट लावता लावता स्वतःची वाट केंव्हा लागते ते कळत सुद्धा नाही. म्हणून दुसऱ्याची वाट लावण्यापेक्षा स्वतःचांगल्या वाटेला लागू. कोणाची वाट लावण्यापेक्षा वाट दाखवण्याचे कार्य करा.

कोव्हीड १९ हा डोळ्यांनीही दिसणार नाही असा कोरोना व्हायरस चीनन जगभर पसरवला. व जगाला अगदी मेटाकुटीला आणलं. पाचसहा महिने झाले अजून कोणाला औषध अथवा लस बनवणे जमलं नाही. देव तारी त्याला कोण मारी ही एक म्हण आहे. आपण तर

सगळं देवावर सोडून मोकळे व्हायचो.(म्हणजे देव वर बसलाय तो बघतोय) पण चिन्यांनी काही काळासाठी मंदिरच बंद केली. प्रत्येक देशाकडे जगाला नष्ट करता येईल एवढा ताकदीचे शस्त्रसाठे आहेत पण या एका व्हायरसला नष्ट करता येईल एवढी लस-औषधेही नाहीत. माणसाने संपत्ती, नाव, माणुसकी किती कमावली हे त्याच्या अंतयात्रेवरून कळत असे, अस म्हणायचे पण आता मात्र, माणूस कधी मेला आणि कधी स्मशानभूमीत नेला हेही कळायला मार्ग नाही. त्या मेलेल्या माणसाला पाणी पाजायला ना मुलगा, ना त्याचा तिसरा-दहावा-तेरावा करायला त्याचे नातेवाईक आसतात. अगदी जवळची नाती देखील या व्हायरस मुळे दुर गेली. आपण चीनी लोकांना चपट्या नाकाचे, फेपड्या नाकाचे म्हणायचो. पण आता मात्र त्यांनीच आपली नाक चपटी करायचं ठरवलंय अस वाटत. (मास्क घालून घालून आपलीच नाक चपटी व्हायला लागतील). जस भारतीय लोकांनी चीनी वस्तूंवर बहिष्कार टाकला तसाच जर कोरोना व्हायरसवर देखील टाकता आला आसता तर किती बर झाल आसत.

मित्रहो, पुस्तकं वाचन कोणी शहाणं होतं का?

हो! आम्ही म्हणतो वाचनाने माणूस शहाणं होतं. वाचन करणारी माणसं त्यांच्याबरोबरच्या वाचन न करणाऱ्या माणसांहून अधिक प्रगल्भ आणि विचारी असतात.

कोणत्याही प्राण्याला, सजीवाला, अनुभवाने शहाणपण येतं. प्रत्यक्ष अनुभवासारखा शिक्षक नाहीच. इतर प्राण्यांना काही प्रमाणात त्यांचे जन्मदाते थोडंफार शिक्षण देतात. पण मानव हा असा प्राणी आहे ज्याला पुर्वी जगलेल्या आणि आता जिवंत नसलेल्या माणसांचे अनुभवही शिकता येतात. ते पुस्तकांद्वारे. माणसाला आपल्या सभोवताली नसलेल्या, दूर देशातल्या माणसांचे अनुभव समजून घेऊन शिकता येतं. तेही पुस्तकांद्वारे. प्रत्यक्ष अनुभवांहून चांगला शिक्षक नाहीच. पण इतरांना आलेले अनुभव, त्यांनी खाल्लेल्या ठेचा याही माणसाला शिकवतात आणि शहाणे करून सोडतात.

म्हणून वाचा. वाचत रहा. इतरांना वाचायचा आग्रह करा. वाचाल तर वाचाल हे शंभर टक्के सत्य आहे. एक एक पुस्तक म्हणजे व्हिटामिनची एक एक गोळी असते असं समजा. शहाणं करून सोडणारं व्हिटामिन. आणि जसे इतरांचे अनुभव तुम्हाला शहाणं करतात तसे तुमचे अनुभव इतरांना सांगून त्यांना शहाणं करायचं काम तुम्ही करू शकता. तुम्ही तुमचे अनुभव लिहून ई साहित्यकडे पाठवा. बाकी सर्व आम्ही बघू.

मंडळी!
वाचायला तर हवंच!
पण वाचून झाल्यावर प्रतिसादायलाही हवं...
...आणि स्वतःही लिहायला हवं.

